

Palmsondagen

Passionssondagen

I USA utgör passionsberättelsen palmsonsdagens evangelium; Matteus, Markus, Lukas och Johannes leder oss in i skendet och mysteriet kring Kristi lidande.

Trots denna betoning av lidandet får vi inte tappa bort grundtemat med det blygsamma men dock triumfartade intåget i staden Jerusalem. Därför är det viktigt att guds tjänsten på palmsondagen börjar med läsningen om intåget, Matt 21:1–11, Mark 11:10 eller Luk 19:28–40. Därefter läses passionshistorien i en av synoptikerna som dagens evangelietext. På grund av textens längd bör församlingen förbli sittande. Detta slags evangelieläsning är nämligen annorlunda än de flesta andra evangelieläsningar. Vi kan bäst visa vår vördnad och vara mest uppmärksamma genom att lyssna i en tyst, meditativ stämning och låta storheten i handlingarna få sjunka in i vårt medvetna och omedvetna liv. Själva längden på läsningen ger dagen en speciell karaktär. Den kan först verka för lång, men när vi har kommit till ro inser vi att handlingarna är sammanvävda på ett sådant sätt att de bör få göra intryck och inverka på oss i sin fullhet.

Detta är en läsning som måste utföras av någon som läser bra och som har känsla för textens innebörd. Det är inte alltid pastorn eller prästen, men det bör inte heller vara ett tillfälle med lekmanamedverkan för dess egen skull. Jag tror att den avgörande principen för läsningen är kvaliteten snarare

än metod, och kvaliteten avgörs av i vilken grad den underlättar meditation och reflektion. Passionsdramat är som mest imponerande när det berättas lugnt utan retorik och dramatik.

Det är klart att predikan denna dag bör vara kort. Den skall lyfta fram ett ord, en tanke eller ett tema. Det kan vara riktigt att ta sin utgångspunkt i evangeliet om palmprocessionen (Matt 21:1–11) när det lästes vid ingångsritualen. Det ger balans i guds tjänsten om vi läser hela den majestätiska Matteusberättelsen för enskild meditation, och sedan särskilt lyfter fram texten om intåget i Jerusalem. Vare sig vi följer denna rekommendation eller ej bör varje år få präglas av just den evangelist vi valt till vår vägvisare.

Matt 21:1–11 – Exeges

Texten beskriver hur folket reagerade på Jesu intåg och återfinns bara hos Matteus (v 10–11; jfr emellertid Joh 12:12–13. Poängen är emellertid inte den psykologiska upphetsningen utan manifestationen av gudomlig och kosmisk makt, Messias ödesmättade ankomst. Med ett mera lärt språk: Jesu ankomst till staden är en Kristofani. Enligt Matteus uppfattar folk i gemen Jesus som en profet (jfr 21:46), men för honom själv är Jesus mer än så (jfr 16:14–15).

I dåtida judiska liturgier hade ordet »hosianna» (Ps 118:25 »Fräls oss!» – samma hebreiska rot som i namnet Jesus) förlorat sin ursprungliga betydelse av ett rop på frälsning och istället blivit ett uttryck för lovsprisning: »Hosianna Davids Son» (så bara i Matt); Lukas tolkar hosiannat med orden »Fred i himlen och ära i höjden» (19:38; jfr änglarnas sång i Luk 2:14).

Ett slående drag hos Matteus är hans typiska hänvisning till att en GT-profeta som introducerats genom ett s k formula-citat (v 4) uppfylls. Citatet är intressant eftersom han ser en speciell mening i att referera både till en åna och hennes fåle (Sak 9:9 inledt genom en fras från Jes 62:11; jfr Joh 12:15). Detta till skillnad från Markus som nämner en åsnefåle på vilken ingen hade suttit, vilket innebär att dess moder dock måste ha varit där i närheten. Han visar sålunda att skriften uppfylls med stor precision, och detta är

viktigare för Matteus än realism och fakticitet – »och han satte sig upp på *dem*».

Matteus redogörelse är mera koncis än Markus. Hos Matteus är Jesus en kraftfull person. Det han säger inträffar. Därför behövs inte som hos Markus en uppföljningsrapport om att de två läjungarna fann situationen sådan som Jesus hade beskrivit den (Mark 11:4–6). Naturligtvis gjorde de det!

Jesus iscensätter själv sitt intåg i Jerusalem. Han blir nu officiell. Men i citaten från Matteus står det klart att bilden av honom är en blandning av både makt och antihjälens ödmjukhet; konungen är den utlovade konungen, men löftet ställs i medveten kontrast till romarnas legioner och hästar. Ändå är han inte foglig. Hos Matteus är detta speciellt slående eftersom intåget omedelbart följs av utrensningen i templet. Så är det inte hos Markus och Lukas.

Matt 21:1–11 – Homiletiska anteckningar

Det är vanligt att i predikan betona den tragiska och avslöjande kontrasten mellan hyllningarna vid intåget och ropet på korsfästelse några få dagar senare. Jag tvivlar på att Matteus såg det så. Han är mycket mera intresserad av det majestätiska hos Jesus än av hans efterföljares och motståndares psykologiska tillstånd. Vi bör kanske följa honom i detta avseende. Jesus kommer för att utmana det politiska och religiösa etablissemangen. Mellan intåget och lidandet ligger fem kapitel med sådana konfrontationer (kap 21–25). Hans intåg i Jerusalem var en demonstration. Han bad ingen om lov. Han »lånade» åsnan och fålen utan tillstånd. Hans efterföljare visade inte någon respekt för egendom, när de tog kvistar från träden och var oförsiktiga med sina kläder. Här handlar det om något alldeles speciellt. Det är översvallande glädje utan prydhet. Det är fest.

Endast för dem som grips av Jesus är passionshistorien begriplig. Före lidandet kommer jublet. Det är ett konungsligt lidande, ett kosmiskt drama och mysterium.

Texten förekommer också som ett alternativ på första söndagen i advent. Kristus kommer till sin kyrka i början

av kyrkoåret. Då är passionsdramat långt borta, och betoningen ligger på utrensningen i templet, som ju följer omedelbart i Matteus redogörelse. Men på palmsöndagen kastar passionshistorien sin långa skugga över berättelsen:

Ride on, ride on in majesty!

In lowly pomp ride on to due!

Rid på, rid på i majestät!

Rid i ödmjuk ståt till det ofrånkomliga!

Eller som det står i Ps 45:5: »Och drag så din väg, lyckosam i din härlighet, till försvar för sanning, för ödmjukhet och rättfärdighet.»

Matteus passionsberättelse 26:1–27:66 – Exeges.

Matteus är vår ledare och tolk. Därför måste vi försöka få fatt i hans perspektiv. Vi måste bli klara över vad som är speciellt för hans redogörelse. Han följer Markus betydligt närmare än både Lukas och Johannes. Det kan man se i fördelningen av de traditionella sju orden på korset. Både Markus och Matteus har bara ett: »Eli, Eli, Lama sabaktani?» Det är den övergivnes rop: »Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?» (Ps 22).

Lukas har som alltid de mest mänskligt gripande orden men har inte behållit detta övergivenhetsrop från Markus. Här finns i stället »Fader, förlåt dem . . .» (23:34, dock inte återfunnet i de bästa manuskripten; jfr Jes 53:12 och Apg 7:60), löftet om paradiset till rövaren vid hans sida (23:43) och de förtrostransfulla orden »Fader, i dina händer lämnar jag min ande» (23:46; jfr Ps 31:6).

De återstående tre orden finns hos Johannes: »Kvinna, där är din son . . .» (19:26), »Jag är törstig» (19:28) och »Det är fullbordat» (19:30).

Dessa tre grupper av ord anger något av den grundton och det perspektiv de olika passionsberättelserna har. Hos Lukas ligger betoningen på den djupa, kärleksfulla och förtroende fromheten hos Jesus. Under sina sista timmar vi-

sar Jesus, styrkt av en ängel, prov på denna orubbliga kärlek och förtrostan. (Luk 22:43; igen är texten osäker och indikerar att detta motiv kan ha vidareutvecklats, när det väl en gång fanns där hos Lukas; jfr den funktion härskararen av änglar har hos Matteus, 26:53).

Hos Johannes betonas det segerrika lidandet. Jesu död är hans »förhärtiligande» (12:23) och på sitt kors är han »upplift» som den läkande ormen i vildmarken (3:14, 4 Mos 21:8; jfr Joh 8:28, 12:32, 34). Hans rop »Jag är törstig» är inte ett uttryck för mänskligt lidande och behov utan motiveras utifrån hans omsorg om att Skriften ska uppfyllas (19:28; jfr Ps 69:22).

Och Jesu slutliga: »Det är fullbordat» är ett segerrikt ord. Han har inte besegrats. Han har besegrat.

Det kan öka vår förståelse att också se på ett femte återgivande av passionshistorien. Det icke kanoniska *Petrus-evangeliet* (se Appendix, s 69–72). Här är bilden av Jesus inte bara majestätisk och segerrik utan fri från smärta – »som en utan smärta». Citaten från Ps 22 (»Eli, Eli...») lyder »Min kraft, min kraft, du har lämnat mig!» När han hade sagt detta »lyftes han upp». Den gudomliga makten, det gudomliga elementet i Jesus dog aldrig. Det som var gudomligt hade bara haft sin boning i hans kropp och var därför bortom smärta och förstörelse. En renlärig kristendom tog anstöt av detta sätt att tänka och tala, eftersom det saknade inkarnationens realism. Det är dock viktigt att komma ihåg att tendenserna i Johannes passionsberättelse, med Jesu gudomliga makt och hans orubbliga enhet med Fadern, pekar i samma riktning. Därför är också den individuella döden »oviktig» för Johannes. Det enda som verkligen betyder något är en sann tro på Jesus Kristus: »Den som hör mitt ord och tror på honom som har sänt mig, han har evigt liv. Han faller inte under domen, utan har övergått från döden till livet» (Joh 5:24).

Vi har uppehållit oss en stund vid de olika passionsberättelserna. Bara genom att jämföra dem och genom att förstå deras olika perspektiv kan vi på ett riktigt sätt bedöma vad som är speciellt för var och en av dem.

Vi började med att säga att evangelisten Matteus följer Markus närmare än vad Lukas och Johannes (och Petrus)

gör. Men det är också riktigt att säga att Matteus berättar på ett sätt som mera liknar tendenserna hos Johannes än hos Lukas. Såväl hos Matteus som hos Johannes möter vi en Jesus som har makten i sina händer. Såsom han gjorde i kap 21 (intåget i Jerusalem), så gör han också i 26:17–20 (förberedelsen för måltiden). Matteus kortar ner historien genom att konsekvent låta Jesu order vara nog. Det förekommer tex inte någon förfrågan angående rummet, bara det majestätiska »Min stund är nära (jfr Joh 12:23; 7:6). Jag vill hålla påkålmåttid hos dig med mina lärjungar.» Det är också slående att endast Matteus börjar sin berättelse med Jesu egen förkunneelse om sin korsfästelse (26:1–2). I korthet; Jesus har makten också när det gäller det egna lidandet.

Han är medveten om sin makt och sin förmånsrätt när han går in i uppfyllelsen av Guds plan. Han vet att han kan be Gud ge honom en härskara änglar, men hur skulle då Skriften kunna uppfyllas (26:53f)? Detta motiv utvidgar Johannes i dialogen mellan Jesus och Pilatus (jfr Joh 18:36). Hos Matteus tjänar det också som logisk grund för den kristna icke-våldsprincipen (jfr Matt 5:38–42) eftersom det ingår som en del av åthutningen till den av Jesu efterföljare som skar örät av översteprästens tjänare (26:51–54). Hos Johannes är det Petrus som drar sitt svärd (18:10), och hos den inkännande och romantiske Lukas helar Jesus typiskt nog tjänaren (22:51).

Ett annat särskiljande perspektiv i Matteus berättelse skulle jag vilja kalla den kosmiska dimensionen. Där finns solförmörkelsen och förlåren för det Allra Heligaste som rämnar (liksom hos Mark och Luk), men det blir också jordbävning och även strengrunden »rämnar» (27:51). Det är inte bara i döden och nederlaget denna kosmiska kraft manifesteras, utan återuppståndelsen börjar redan här på långfredagen: »Och gravarna öppnade sig. Många kroppar av avlidna heliga uppväcktes, och efter hans uppsändelse lämnade de sina gravar och gick in i den heliga staden och kunde ses av många» (27:52–53). Trots att denna händelse näs kronologi inte helt följer keygymats mönster, dvs de formuleringar enligt vilka kyrkan kom att utforma sin be-kännelse och sina berättelser om Jesu död och uppsändelse, så överlevde den hos Matteus tack vare en harmoniserande,

tillagd fras: »efter hans uppståndelse». Detta sätt att vittna är en viktig påminnelse om det nära sambandet mellan å ena sidan Jesu död och å andra sidan början av upprättelsen och av alla Guds vittnens, martyrs och helgons uppståndelse. Den kosmiska dimensionen i Jesu död är starkare i *Petrus evangelium* där vi läser: »Och de drog spikarna ur händerna på Herren och lade honom på marken (*gé*), och hela jorden (*hé gé pasa*) skakade, och stor fruktan rådde. Så bröt solen fram och det visade sig vara klockan tre på eftermiddagen ...» (*Petrus evangelium* 21f).

I *Petrus evangelium* är det händelserna när graven öppnas som leder fram till soldaternas berättelse: »Denne var förvisso Guds Son/en son till Gud» (v 45). Hos Markus är det skeendet när Jesus dör som ligger till grund för beaktelsen: »När officeren ... såg honom ge upp andan på det sättet sade han: 'Den mannen måste ha varit Guds Son'» (15:39). Likaså hos Lukas: »Officeren, som såg det som hände, prisade Gud och sade: 'Han var verkligen en rättfärdig man'. Vid första anblicken kan det verka som om Matteus följer Markus här, men han är egentligen närmare *Petrus evangeliums* version. Inte bara för att beaktelsen ges av officeren och hans soldater tillsammans, utan också för att den är motiverad utifrån att de »såg jordbävningen och det andra som hände, greps (de) av stark fruktan och sade: 'Den mannen måste ha varit Guds son'» (27:54). Det är viktigt att det är den kosmiska händelsen, jordbävningen och de öppnade gravarna som leder till denna beaktelse. Igen pekar allt hos Matteus i riktning mot teofanier och kristofanier, dvs manifestationer av Guds makt och rike. Vad gäller Johannes, se nedan s 60–63.

Vår traditionella kristna bild av Jesus inför Pilatus har vi hämtat främst från Johannes evangelium (18:28–19:22). Jesus och Pilatus har där ett långt privat samtal. De två konungadömena möts ansikte mot ansikte genom sina representanter (18:36). I de synoptiska evangelierna vidmakthåller Jesus sin tystnad inför Pilatus med undantag av det mystiska svaret, när Pilatus frågar om han är judarnas kung: »du säger», *sy legeis* (Matt 27:11). Det rymms en medveten dubbeltydighet i detta svar. Det kan betyda »Det är vad du säger, men jag skulle inte använda de orden» och/eller »Du

säger det – och du har rätt». Ett liknande uttryck använder Matteus i Jesu svar till Judas (*sy eipas*, 26:25) och till översteprästen (26:64). Markus har »Det är jag» medan Lukas har »Du säger att jag är det». Det är möjligt att detta svar återger ett arameiskt idiom, men dess dubbeltydighet står kvar och är utan tvekan medvetet gjord och tydligast genomförd hos Johannes (18:34–38).

Matteus följer Markus när han beskriver hur Jesus förblir tyst inför Pilatus, men hans bild av Pilatus är tydligare tecknad. Han betonar Pilatus roll som romersk ståthållare, en titel som han ofta drar fram. Syftet är kanske att ge en prototyp för de apokalyptiska profetiorna om det kommande martyriet för Jesu efterföljare (Matt 10:18; jfr Mark 13:9, Luk 21:12). Han beskriver också Pilatus som mera aktiv än vad Markus gör, tex i händelsen med Barabbas (Matt 27:17; jfr Mark 15:8). Men det viktigaste i Matteus utbroderade Pilatusbild är det varnande budskapet från Pilatus fru (27:19) och hans symboliska bedyrande av sin oskuld när han tvär sina händer. Också folkets svar: »Hans blod (må komma) över oss och våra barn!» (Den grekiska meningen saknar verbet; 27:24–25; jfr Jer 26:15).

Hos Matteus tillstyrker Pilatus med ironisk röst kravet på en vaktstyrka. »Gå och bevak gravens så gott ni kan» (27:65). Och när översteprästerna mutar vakten lovar de att »om ståthållaren får höra om detta skall vi tala med honom, så att ni inte behöver oroa er» (28:14).

Vi ser hur Markus enkla bild av Pilatus som »förstod att det var av avund som översteprästerna hade utlämnat honom» (15:10) och ger order om korsfästelsen för att inte riskera en ökad konflikt med prästerna och folkmassan utanför (15:15), hos Matteus har vuxit till en medveten betoning av Pilatus personliga övertygelse om Jesu oskuld, och en ännu starkare betoning av judarnas skuld (se formuleringen angående översteprästernas och de äldstes tryck på folket, 27:20).

Ett annat tydligt drag hos Matteus är hans sätt att beskriva Judas roll och öde (26:14–16, 25:47–50; 27:3–10; se sid 46). Precis som hos Johannes (13:21–30) finns det ett hemligt samförstånd mellan Jesus och Judas och dennes grymma handlande. En förståelse som döjs för de andra genom

Jesu mystiska ord (*sy episas* 26:25; *eph ho parei*, 26:50). Hos Johannes är Judas en tjuv (12:6; jfr 13:29), hos synoptikerna betalas han av överstepräster. Matteus tolkar denna betalking i Skriftens ljus (Sak 11:12; 2 Mos 21:32; Jer 32:5ff) och knyter Judas våldsamma död till Akeldamak, Blodsåkern (jfr Apg 1:15–20). Den »hemliga förståelsen» mellan Jesus och Judas är hos Matteus ytterligare ett tecken på att Jesus fortfarande är den som bestämmer. Inget händer som inte måste hända och översteprästens omedvetna uppfyllelse av profetian i samband med Judas död förstärker den känslan.

Det har gjorts åtskilliga försök alltifrån Goethe till *Jesus Christ Superstar* – och även de har sina föregångare i kyrkans tidiga historia – att tolka Judas på ett positivt sätt. Han har tex beskrivits som den hängivne lärjungen som trodde att Guds rike skulle komma om Jesus trädde fram med sin messianska makt. Alla sådana tolkningar bortser emellertid från att avslöjandet av Guds vilja och plan inte betyder att deltagarna i dramat är dockor eller styrda aktörer. Det rabinska diktum som säger: »Allt är förutspått – och den fria viljan är given» (*Aboth* 3:19) står fast. Detta gäller kanske speciellt hos Matteus. Judas fria vilja är tydligt avbildad som ond. Han vet det själv, till och med så väl att han till sist i förtvivlan tar sitt liv. Det är emellertid slående att Matteus har en mera tragisk syn på Judas än vad Lukas har med sin hänvisning till hur Satan kom in i Judas (22:3), eller Johannes som följer Lukas i detta (13:2, 27) och dessutom utpekar honom som en förskingrare (12:6). Detta beror på att Matteus är mindre dualistisk i sin struktur. Precis som i judendomen och hos Paulus leder den monoteistiska impulsen till en starkare betoning av Guds suveränitet även i ondskans drama. Accenten ligger inte på konflikten med ondskans makter utan de mystiska men systematiska stegen mot det mål Gud satt upp.

Salunda är passionsberättelsen hos Matteus en mäktig historia om Jesu död, där Guds vilja och Skriftens profetior avslöjas med gudomlig nödvändighet. Deltagarnas roller blir mycket tydliga. De judiska myndigheternas ansvar ökas. Pilatus är mera kritisk mot dem och deras motiv, och folkmassan är övertalad att gå in i köpsläendet. Judas handlingar är avsedda och avgörande, och Jesus känner till och

understödjer hans fruktansvärda roll. Josef från Arimatea som ser till att Jesus blir begravnen (27:57–61), är inte medlem i Sanhedrin (som hos Markus och Lukas) utan är en rik man och en lärjunge till Jesus. Så är det också hos Johannes (9:38), men där »i hemlighet, av rädsla för judarna» (jfr Nikodemus i Joh 3 och 19:39). Gränsen mellan dem som var för och dem som var mot Jesus är tydligare. Och precis som Jesus rider in i staden på ett djur på vilket ännu ingen suttit, så läggs han nu i en ny grav i vilken ingen legat; (27:60; jfr Joh 19:41; Luk 23:53).

Linjerna och konturerna tecknas tydligare och dramat görs mera majestätiskt genom det vi kan kalla en starkare kosmisk dimension i hans död: jordbävningen, gravarna som öppnas, den ton av bävan som Matteus låter präglad soldaternas beaktelse vid korset: »Förvisso var denne man /en/ Guds Son».

Ändå går inte Matteus samma väg som Johannes. Hos Matteus lider Jesus, han ropar i förtvivlan, han vidmakthåller sin tystnad också inför Pilatus. Jesu majestätiska *via dolorosa* förblir en passion, ett mänskligt drama, inte ett förhärlikande.

Passionsberättelsen hos Matteus – Homiletiska anteckningar

Att följa Jesus på hans *via dolorosa* med Matteus som guide är att uppleva långa timmar med ökande våld och ångest. Det är en berättelse om en allt mer ensam Jesus. Ensamheten är till en början majestätisk men överskuggas mer och mer av ångesten, och i hans förtvivlade rop finns en ton av den yttersta ensamheten. Han är övergiven av Gud. Ändå rör sig dramat framåt i en övertygelse om att allt detta tjänar Guds vilja och ändamål. Speciellt hos Matteus kan vi se att de frågor som ställs eller underförstås aldrig syftar till ett »Varför?» utan »Till vilket ändamål?» Liksom så ofta i Skriften och Jesu undervisning präglas stämningen av finallitet, inte kausalitet.

Händelserna och orden, eller stillheten och tystnaden i dramat, blir på så sätt manifestationer av Guds makt och

Kristi ära som lyser genom en grym och flentlig världsmörker.

Ty världen är grym och ondskan är ond. I Matteus passionsberättelse har det mänskliga och psykologiska intresset, och Lukas känslighet, tonats ner genom att Matteus skärper konfrontationen och konflikten. Endast med svårighet kan vi uppträcka hur Pilatus och de judiska ledarnas agerande, liksom den sorgliga berättelsen om de skrämmande lärjungarna – endast kvinnorna orkade förbli trogna i sin kärlek och sorg och endast utomstående hyllade honom och tog hand om honom vid begravningen – för de inblandade måste ha känts som det enda förnuftiga och kloka just då.

Vi får inte förblindas av det sätt på vilket Matteus i efterhand tolkar skuldfrågan och den gudomliga ändamålsenligheten i skeendet. Sådana frågor låter sig aldrig bedömas medan historien ännu pågår. Tror vi det, frestas vi till egenrättfärdighet inför passionsberättelsen. Då blir det nästan omöjligt för oss att förstå folkledarnas ondska och ståthållarens ansvarlöshet.

Jag kan lätt föreställa mig hur ledarna kom hem till sina fruar sent denna morgon och sa: »Vi hade ett verkligt svårt fall i rådet. Vi försökte vara kloka och förstående, men han var omöjlig och helt ovillig att böja sig det minsta och samarbeta. Så vi måste...». Och vi skulle troligtvis acceptera både deras beslut och Pilatus handlande om det bara inte gällde just den här historien.

Dessa människor var inte onda. De var inte människor som ville intrigera eller fann något nöje i det. Tvärtom, de beslöt vad de uppriktigt trodde var bäst under rådande omständigheter. Den fruktansvärda sanningen i denna berättelse, är en sanning som möter oss historien igenom: den största ondskan, den verkliga ondskan i denna värld utförs av människor som tror att de gör det goda. Ondskan är inte alls populär. Om ondskan bara utfördes av dem som slog sig samman och sa »Låt oss vara onda tillsammans», skulle den inte spridas särskilt långt. Nej, det onda utförs oftast av människor som tror att de är goda och gör sitt bästa... Så frågan är självklar: Vad gör jag nu? På vilket sätt är jag, aktivt eller passivt inblandad i sammanhang som faktiskt vidmakthåller oskyldigt lidande i världen? Man kan inte lita på

sina intentioner. Att ha en god vilja är inte nog (jfr 1 Kor 4:4). Paulus sa det bra: »Och det är inget att förvåna sig över; Satan själv uppträder ju som en ljusets ängel» (2 Kor 11:14; jfr »lucifer», Jes 14:12). Vi säger oss älska ljuset men det är som Johannes säger, när ljuset kom in i världen visade det sig att vi inte ville ha det (Joh 3:19).

Matteus har medvetet valt ett perspektiv som avslöjar ett sådant självbedrägeri. Tänk om vi kunde lära oss av honom i tid! Tänk på avskedsliken i Matteus, där Jesus talar om de föraktade och behövande som de som fortsätter hans närvaro i världen (25:31–46).

Också Jesu död betraktas retrospektivt av Matteus. Han ser det oerhört stora i Guds Sons död. Han ser ett kosmiskt och globalt drama sammanvävt med upprättandet av alla martyrer och begynnelsen av allas vår uppståndelse (27:51ff). Men medan det hände var det annorlunda, såg annorlunda ut på mänsklig nivå. I Jesu hjärta och sinne kändes den totala ensamheten. Hans sista ord var förtvivlans ord. Så kom ett ögonblick av tystnad, mörker, av ingenting.

Det är viktigt att vi får grepp om detta ögonblick. För hans död var verklig. På den mänskliga nivån hade han förlorat. Det är inte sant om vi säger att en kärlek som hans inte kunde besegras. Den besegrades. Gud måste börja om igen – i uppståndelsen. Och det gjorde Gud.

I denna värld kan sanning och rättvisa och kärlek besegras och trampas ned till och med när den är inkamrerad i Jesus från Nasaret. Kärlekens strävan går ofta förlorad. Ondskan är stark.

Vårt hopp är inte en naiv optimism, det positiva tänkandets reprim. Vårt hopp ligger i Guds makt att börja på nytt, att förnya förstörda liv. Till och med Matteus majestätiske Jesus dog i yttersta ensamhet utan minsta tecken på liv i sin själ och sin kropp. Men Gud böjde om igen. Vi besegras, även Guds Son besegrades – men inte Gud.

Den tid då vi renar vårt hopp från alla falska förnuftigheter och stöttor ligger samlad mellan långfredagen och påskdagens morgon. Det är den tid då vi lär oss att älska Guds gåvor som kan tas ifrån oss, att älska Gud som ger oss liv när han vill och som han vill och det i överflöd. Men *det* är påsk.

Jes 50:4 – 9a – Exeges

Stilla veckan ställer oss av uppenbara skäl inför de fyra välkända sångerna om Jahves tjänare: Jes 42:1–4 (måndag), 49:1–6 (tisdag), 50:4–9 (söndag och onsdag) och 52:13–53:12 (långfredagen). Dessa sånger är inte avdelade som särskilda enheter i själva den bibliska texten, utan identifierades och isolerades av den lärde Bernhard Dahm 1892. Vi har sedan dess vant oss vid att tala om dem på detta sätt. De tre första har ett »svar» (42:5–9, 49:7–13 och 50:10–11).

Den tredje sången (50:4–9) uttrycker tjänarens förtrostan när han möter konflikter och fiender. Det är en sång om förtrostan på Guds hjälp och upprättelse mitt i hånet och anklagelsen. Den passar därför bra som en Skriftens egen introduktion till stilla veckan. Utifrån den kännedom vi har om Främre Asien bör de handlingar som nämns i vers 6 snarare tolkas som ett uttryck för löje och hån, än som ett uttryck för fysiskt lidande. Man bör lägga märke till att betoningen snarast ligger på skammen (se v 7) inte på lidandet. Detta gäller också Jesu välkända ord om att bära sitt kors (Matt 16:24), dvs vara beredd på att uteslutas ur det respektabla samhället.

Det finns egentligen ingen anledning att inte ta med vers 9b som faktiskt är de sista orden i sången. Försäkran om rättfärdiggörelse (9a) förstärks av kunskapen om att de maktfullkomliga inte ska finnas i evighet (jfr Jes 40:6, »allt kött är hö»). Samma tanke möter oss i Rom 8:31–34.

»Svaret» eller »Herrens kommentar» (vv 10–11) hjälper oss att förstå sången på rätt sätt. Det uppmunar tjänarens efterföljare att lita på hans ord och hans auktoritet också när det inte finns några tecken på hans ära, och att motstå frestelsen att tända sina egna eldar för att få mörkret att försvinna. De skall hellre vänta i mörkret tills Guds ljus återvänder och tjänaren visar sig ha rätt.

Jes 50:4–9 – Homiletiska anteckningar

Hemligheten i att kunna förbli i förtrostan på Gud också i situationer av hån, löje och motgång, är det öppna örat. Utan att lyssna till Guds ord har vi inget att säga vare sig till de modlösa eller till någon över huvud taget (v 4).

Förtrostan på Gud och hans upprättelse är inte en statisk övertygelse. Styrka beskrivs ofta som orubblighet. Vad är skillnaden mellan »att vara fast som en stenmur» och tjänarens attityd när han gjorde sin panna »hård som sten»? Vad är skillnaden mellan att vara stark på ett arrogant sätt och Luthers »Här står jag»? Svar: det öppna örat.

Morgon efter morgon behöver vi få vår styrka och tro given till oss. Tjänarens styrka, liksom alla Guds tjänares styrka, är inte något de har, inte ens något de har utifrån sin egen övertygelse. Styrkan och förtrostan kommer i glädfen över att Gud talat till mig och undervisat mig denna morgon genom sitt ord. På så sätt kan tron förbli levande. En gåva som jag aldrig kan äga men som jag får.

Den här världen har en galen uppfattning om vad som är »starkt» och också i religiösa sammanhang har man ofta en felaktig förståelse av innebörden i en stark tro. Styrkan i tron kan inte mätas i hur övertygande vi låter i våra försäkringar, utan i hur villiga vi är att förnyas genom att lyssna dag efter dag. Styrkan är den organiska styrkan i ett friskt hjärta, inte stensens, stållets eller plastens styrka.

Fil 2:5–11 – Exeges

I Fil 2:5–11 har vi en av de äldsta kristna sångerna. Språket är inte det vanliga paulinska, och det är troligt att Paulus här lånar någon annans ord. Detta är sålunda ett viktigt exempel på hur en del kristna talade, tänkte och sjöng 20–25 år efter Jesu död.

De kristologiska utsagorna i NT har bevarats när de kunde användas för att stryka under etiska förmåningar (se t ex Mark 10:45, 1 Petr 2:21–25). På detta sätt använder Paulus här denna psalm som en del av sin förmåning att sätta andras behov och livskvalitet högre än sina egna.

Den svenska bibelöversättningen ger oss en möjlig tydning i vers 5 som visar på förbindelselänken mellan förmåningen och psalmen: »Låt det sinnelag råda hos er som också fanns hos Jesus Kristus». Ett alltför ordnåra återgivande av den grekiska texten skulle lyda: »Tänk det inom er som också Kristus Jesus tänkte».

Även om en nutida bibelläsare kan uppfatta många hän-

syftningar till GT-passager och temata (Adam, Satan, Jes 52 och 53) passar inga av dessa allusioner in i grundmönstret och terminologin i psalmen. Den bör snarare läsas som en kristen sång om den nedstignen och uppståndne Frälsaren, ett mönster som standardiserades och utvecklades inom gnosticismen. Följaktligen finns det ingen explicit referens till återuppståndelsen. Linjen går direkt mellan döden och förhärligandet. Ändå finns där element som skiljer den från det vanliga gnostiska mönstret: Lydnaden är avgörande och döden är verklig. De flesta kommentatorer ser »ja, intill döden på korset» som ett pauliskt tillägg till den psalm han citerar. En sådan tolkning styrks av analysen av den metrisk strukturen i psalmen eftersom denna fras ger den tredje strofen en extra rad. Å andra sidan är den metrisk strukturen i psalmer av detta slag inte så strikt och det är frestande att tolka psalmen i en johanneisk tonart: ... lydig intill döden, men det var inte vilken död som helst utan döden på korset, ett upplyftande över jorden (se ovan, s 20, och nedan, s 40) och *det* är anledningen till att Gud också upphöjde honom så. Med en sådan tolkning (vilken passar den grekiska syntaxen bättre: *thanaton de staurou – dio kai*) sker vändningen till förhärligandet redan på korset precis som i Johannes tolkning.

Nyare studier av liknande grekiska idiom kan numera ge oss en klar och meningsfull översättning av vers 6: »... trots att han hade gudomlig form (morphē, inte »natur»), såg han inte likheten med Gud som något han skulle använda till sin egen fördel...» (R W Hoover, *Harvard Theological Review* 64 [1971]:95–120). Den globala tonen från Jes 45:23 får präglade bekännelsen »Herren Jesus Kristus». Det är dock intressant att notera att Paulus själv använder samma citat helt annorlunda i Rom 14:11. Där står det som en påminnelse om allas dom.

Fil 2:5–11 – Homiletiska anteckningar

Den som predikar har två tydliga alternativ:

1. Vi kan meditera över psalmen, över det nådfulla mysterium som vår frälsares Jesu Kristi nedstigande och upplifrande utgör. Vi kan lära oss att gå in i det speciella språket

och behålla stilen och stämningen av lovprisning, förundran och tacksägelse. Om vi är i en karismatisk eller åtnimstone mindre hämmad omgivning kommer det säkert många »Halleluja-rop» och »Pris ske Gud» från församlingen. För en psalm är en psalm. Inte en »text för granskning». En predikan av typ: »Tänk vilken underbar Frälsare vi har!» skulle kanske passa. Vi skulle kunna exemplifiera psalmens verser med evangelieberättelser. T ex, han använde inte sin gudomliga makt till sin egen fördel: när han var hungrig i öknen gjorde han inte bröd av stenarna, men senare när andra människor var hungriga gav han dem mat i överflöd. Han ropade inte på en himmelsk härskara som skulle skydda honom trots att han kunnat göra det. Han gjorde sig beroende av mat och båtar och rum som tillhörde andra. I allt detta och annat vi kan komma att tänka på så skröt han inte med sin gudomlighet. Den gudomlige Frälsaren ärade oss genom att bära våra kläder så att vi inte skulle förblindas eller tappa modet av den rena transcendensen.

Men *kenosis*, dvs att den gudomlige Frälsaren blev fattig gjorde inte hans ära mindre. Han använde sin obegränsade omnipotens till att låta sig begränsas av mänskliga villkor, till och med av döden. Han uppstod inte ens av egen kraft. Gud måste lyfta honom upp ur jordens mull. Och Gud tyckte så mycket om att han valde ödmjukhet och lydnad att han »super-förhärligade» honom (det lite udda grekiska ordet *hyperhypsosen*, v 8) och gjorde honom till Herre över hela världen och hela mänskligheten.

2. Ett annat alternativ är också möjligt: Vi kan hämta vår grundton från vers 5 och från det sätt som Paulus använder denna psalm när han ger en etisk förmaning. Då blir psalmen en text för *imitatio Christi*. Hur långt sträcker sig då en sådan imitation? Menar Paulus att om Kristus som var gudomlig ödmjukade sig själv, hur mycket mera skulle då inte ni göra det, ni som bara är mänskliga? Eller säger han att kristna, som är delaktiga i Anden (v 1) delar Kristi ära, och att det är just denna Jesu Kristi ära som ödmjukar sig själv? Jag tror att det är det senare. Paulus hade märkt att kristna ofta använde sin tro för att tillfredsställa sig själva. Han kallade det *kenodoxia*, »självhävdelse».

Vi skulle kanske tillägga att sann ödmjukhet förutsätter

att vi har något att vara ödmjuka för. Det hade verkligen Kristus. Och vi kristna som har Anden har verkligen mycket som skulle kunna ge oss ära. Det är därför sann ödmjukhet är möjlig för oss, liksom den är nödvändig för vårt liv tillsammans.